

Αναζητώντας τις θεωρητικές αφετηρίες των διαφορετικών απαντήσεων για το επαναστατικό υποκείμενο

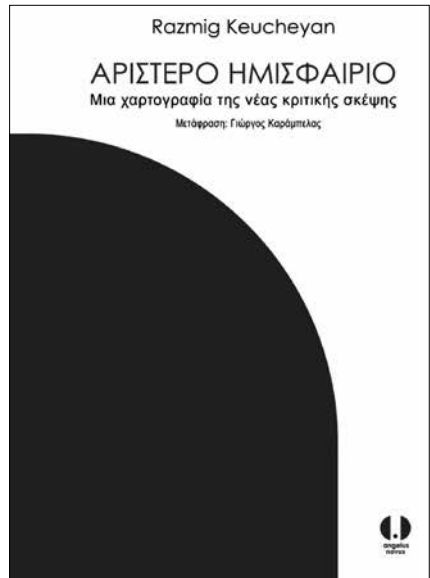
γράφει ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗΣ*

Αριστερό ημισφαίριο: Μια χαρτογραφία της νέας κριτικής σκέψης

του Rasmig Keucheyan
Εκδόσεις: Anglus Novus (2017)
Μετάφραση: Γιώργος Καράμπελας

Ο Ρασμίγκ Κεσεγιάν (Rasmig Keucheyan), διδάκτορας Κοινωνιολογίας και λέκτορας στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης (Paris IV), σε ένα βιβλίο 442 σελίδων καταφέρνει να παρουσιάσει μια χαρτογράφηση της σύγχρονης συνεισφοράς της κριτικής σκέψης και των αντίστοιχων θεωριών συγκρότησής της. Το βιβλίο παρουσιάζει τον βασικό πυρήνα των θέσεων σημαντικών θεωρητικών, μεταξύ των οποίων οι Ζιζέκ, Μπένγιαμιν, Γκράμσι, Μπαντιού, Ρανσιέρ, Αγκάμπεν, Χάμπερμας, Μπαλιμπάρ, Νέγκρι, Χαρντ, Πάνιτς, Χάρβεϊ, Άντερσον, Χούι, Φρέιζερ, Μπάτλερ, Αρίγκι, Σπίβακ, Τόμσον, Λινέρα, Τζέιμσον, Λακλάου, Άντερσον, αλλά και πολλοί άλλοι.

Με την παράθεση των απόψεων δεκάδων (μαρξιστών και μεταμαρξιστών) διανοητών σε ένα σχετικά σύντομο έργο (442 σελίδων), ίσως θεωρηθεί πως ο συγγραφέας τελικά διαμορφώνει έναν

συνοπτικό κατάλογο θεωρητικών και θεωριών για να τους εξοικειώσει με τη ματιά και το διάβασμα κάποιων αρχαίων αναγνωστών.

Και όμως, καταφέρνει πολύ περισσότερα, χάρις στη μεθοδολογία που τηρεί στην σχετική παρουσίαση των απόψεων και την τόλμη με την οποία προβαίνει σε κατηγοριοποιήσεις, ακόμη και αν αυτές κριθούν σε ένα βαθμό αυθαίρετες.

«Όλα ξεκινούν από μια ήττα. Όποιος θέλει να καταλάβει τη φύση των σύγχρονων κριτικών θεωριών πρέπει να πάρει

ως αφετηρία αυτή τη διαπίστωση», δηλώνει εισαγωγικά ο συγγραφέας. Ποια ήταν ωστόσο; Αν είναι πασιφανές ότι κάτι τέλειωσε γύρω στο 1989, το ζήτημα είναι να μάθουμε τι ακριβώς και να εντοπίσουμε πού ξεκίνησε αυτό το τέλος.

Στη βάση αυτής της συλλογιστικής ο συγγραφέας επιχειρεί διαφορετικές εκδοχές περιοδιολόγησης της πορείας των κινημάτων χειραφέτησης, υποστηρίζοντας ωστόσο ότι ο πολιτικός κύκλος της «νέας Αριστεράς» με την οποία συνδέθηκαν οι κριτικές θεωρίες ξεκινά στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1950, για να κλείσει με την ωρίμανση της κρίσης και τελικά ήττας της στο διάστημα 1977-1993. Μια ήττα που οδήγησε σε μια επαναδιατύπωση, ανακαίνιση, επανανοηματοδότηση κριτικών θεωριών που είχαν διατυπωθεί νωρίτερα ή διαμόρφωση νέων, σε συνδυασμό με την πτώση του τείχους του Βερολίνου (1989) και με την προοδευτική ανάδυση νέων κοινωνικών και πολιτικών κινημάτων, όπως αυτό κατά της παγκοσμιοποίησης (Σιάτλ 1999, Πόρτε Αλέγκρε 2001 κ.λπ.) ή οι μεγάλες γαλλικές απεργίες (1995).

Μήτρα των νέων κριτικών θεωριών θεωρείται από τον συγγραφέα εν πολλοίς ο «δυτικός μαρξισμός», που αρχίζει να διαμορφώνεται μετά την ήττα της Γερμανικής Επανάστασης και την κυριαρχία του σταλινισμού στο κομμουνιστικό κίνημα. Από τούδε και στο εξής, στον ένα ή στον άλλο βαθμό, ο μαρξισμός αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της απολίθωσης, είτε λόγω των περιορισμών της θεωρητικής έρευνας από την κομματική ορθοδοξία, είτε και την αποξένωση των θεωρητικών και διανοουμένων από τα επαναστατικά κόμματα και γενικά τις οργανώσεις της εργατικής τάξης και την ακαδημαϊκή επαγγελματοποίησή τους. Η μεταβολή αυτή, σύμφωνα με την ίδια προσέγγιση, συνδέεται με τη διατύπωση όλο και πιο αφηρημένων θεωριών από μεριάς των διανοητών, καθώς πλέον αυτές αποσυνδέονται από πολιτικούς στόχους και στρατηγικές (σ. 29).

Βεβαίως, ο συγγραφέας δεν παραλείπει να υπενθυμίσει ότι η πλέον κριτική και πλέον ανθεκτική θεωρία είναι αυτή

που ανέπτυξε ο ίδιος Μαρξ (σ. 111). Μπορεί να ήταν οι Γκράμσι και Λούκατις που έθεσαν πρώτοι το ερώτημα της επαναστάσης στον δυτικό κόσμο και σε κοινωνίες με ανεπτυγμένο πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης και συναίνεσης, ωστόσο από το 1920 έως και τον τελευταίο επαναστατικό σπασμό των Σαντινίστας το 1979, αναπτύχθηκαν πλείστες θεωρίες που αναζητούσαν το ίδιο ερώτημα, μετά τα μαύρα σύννεφα των προλεταριακών επαναστάσεων του 1920.

Αν, λοιπόν, όλων των εκδοχών τα σχέδια χειραφέτησης δείχνουν με το ορόσημο του 1989 να δηλώνουν την αδυνατότητά τους να υλοποιηθούν, εύλογα αναπτύσσονται προβληματισμοί πάνω σε δύο καίρια ερωτήματα.

Πρώτον, μήπως δεν έχουμε κατανοήσει σωστά αυτό που καλούμαστε να ανατρέψουμε; Τον καπιταλισμό, τον ιμπεριαλισμό, το αστικό κράτος, το «σύστημα» γενικά ή όπως αλλιώς το ορίσουμε;

Δεύτερο, μήπως η θεώρηση της ύπαρξης ενός συγκεκριμένου υποκειμένου, φορέα αυτής της ανατροπής (τάξη, κόμμα κ.λπ.), έχει και αυτή πρόβλημα και ποια είναι μια ενδεχόμενη νέα προσέγγιση αν μπορεί να υπάρξει;

Ο Κεσεγιάν επιχειρεί μια πρώτη κατηγοριοποίηση κριτικών θεωριών και διανοητών, ακριβώς μέσα από τις απαντήσεις τους γύρω από αυτά τα δύο θεμελιώδη ερωτήματα, όλα απλά παραθέτοντας τις απόψεις, αλλά διαμορφώνοντας έναν γόνιμο διάλογο μεταξύ τους, ακόμη και στα πεδία που αυτός δεν είναι διατυπωμένος από τους ίδιους.

Το πρώτο από τα παραπάνω ερωτήματα φιλοξενείται σε ένα ολόκληρο κεφάλαιο με τίτλο «Σύστημα». Στο πλαίσιο του, με εξαιρετικά εποικοδομητικό τρόπο, τίθενται αυτοτελώς και σε ένα βαθμό και συγκριτικά οι απόψεις πολλών διανοητών. Από τους Νέγκρι και Πάνιτς ως τους Χάρβεϊ και Αγκάμπεν. Οι θεωρίες τους εστιάζουν σε υποθέσεις και ισχυρισμούς γύρω από τα πιθανά νέα χαρακτηριστικά, φάσεις ή/και στάδια του σύγχρονου καπιταλισμού, την έννοια του ιμπεριαλισμού, την εξέλιξη του έθνους-κράτους, αλλά και στη διερεύνηση της

σχέσης ανάμεσα στην οικονομική βάση και το πολιτικό εποικοδόμημα των σύγχρονων καπιταλιστικών κρατών.

Κεντρικό θέμα σε όλες τις θεωρίες έχει το ερώτημα αν διατηρείται η σημασία θεμελιωδών μαρξιστικών θεωρήσεων για την κεντρική σημασία της ταξικής συγκρότησης στον καπιταλισμό, το ρόλο του προλεταριάτου ως επαναστατικής τάξης, η αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας και οι αντιλήψεις για το επαναστατικό υποκείμενο ή αν καταργούνται ή έστω σχετικοποιούνται λόγω της ανάπτυξης ή αναγνώρισης νέων μορφών καταπίεσης και χειραφετητικής δράσης, όπως αυτές αναπτύσσονται από ποικίλα μαρξιστικά ή/και μεταμαρξιστικά ρεύματα (εθνική καταπίεση, έμφυλες αντιθέσεις, οικολογία, σεξουαλικός προσανατολισμός κ.λπ.) (σ. 68).

Το ζήτημα αυτό αποτελεί ταυτόχρονα και τον συνδετικό κρίκο με το δεύτερο ερώτημα που αναπτύσσεται στο κεφάλαιο με τίτλο «Υποκείμενα». Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται απόψεις που εγγράφονται αντίστοιχα στις λογικές: (α) του Συμβάντος (Ρανσιέρ, Μπαντιού, Ζίζεκ), (β) της μεταηθλικότητας (Χάραγουεϊ, Μπάτλερ), (γ) της τάξης εναντίον τάξης (Τόμσον, Χάρβεϊ κλπ) και (δ) των ταυτοτήτων (Φρέιζερ, Λακλάου, Τζέιμσον κ.λπ.).

Στο ερώτημα του υποκειμένου, ο διάλογος μέσω των διαφορετικών κριτικών θεωριών είναι σαφώς πιο άμεσος και επιτακτικός ως προς το πολιτικό διακύβευμα. Ο συγγραφέας, στις περιπτώσεις των μετα-μαρξιστικών θεωρήσεων, αναδεικνύοντάς τες κριτικά, φροντίζει να περιγράψει με δημιουργικό τρόπο τις σταδιακές μετατοπίσεις τους από την κλασική μαρξιστική θεωρία, αλλά και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους.

Ο συγγραφέας καταφέρνει να παραθέσει τις διάφορες κριτικές θεωρίες όχι για να θέσει στον αναγνώστη το ερώτημα της προτίμησης ως προς αυτές, αλλά επισημαίνοντας συχνά τις πολιτικές συνδηλώσεις και συνέπειες καθεμιάς από αυτές. Για παράδειγμα, αναπτύσσοντας τη θεωρία περί γνωσιακού καπιταλισμού (σ. 160, Μπουτάνγκ και άλλοι)

και τον ισχυρισμό για αντικατάσταση της αξίας-εργασία από την αξία-γνώση, άρα και την εκτίμηση για αποσύνδεση της αμοιβής από το χρόνο εργασίας για το «κογκνιριάτο», θα επισημάνει πως αυτό οδηγεί στην υπεράσπιση της θέσης για «ελάχιστο κοινωνικά εγγυημένο εισόδημα». Στη συνέχεια, θα αντιπαραβάλλει τη θεώρηση του Υσόν (σ. 252) για ενσωμάτωση από τον καπιταλισμό διαφορετικών χρονικοτήτων μέσω της εμφάνισης μορφών «καθαρού» ή προβιομηχανικού καπιταλισμού ταυτόχρονα με την ανάπτυξη της νέας τεχνολογίας και θα σημειώσει την αντίθετη κατεύθυνση προτεινόμενη πολιτική στοχοθεσία από αυτόν για την προβολή του στόχου της μείωσης των ωρών εργασίας.

Ο συγγραφέας τολμά να κάνει και μια διαφορετικού τύπου και κάπως ριψοκίνδυνη κατηγοριοποίηση των διανομών πέραν της τοποθέτησής του στα ερωτήματα γύρω από το «σύστημα» και το «υποκείμενο». Έτσι, κάνει λόγο (σ. 93-125) αντίστοιχα για «μετανοημένους», «πεσιμιστές», «αντιστεκόμενους», «καινοτόμους», «ειδικούς» και «καθοδηγητές», επισημαίνοντας ωστόσο πως υπάρχουν επικαλύψεις μεταξύ τους.

Ενδιαφέρον έχει και ο επίλογος του βιβλίου με τίτλο «Πυλώνες» (σ. 425-434). Παρ' ότι εξαιρετικά σύντομος, θέτει τρεις βασικούς άξονες ή προϋποθέσεις για μια τομή στην επαναστατική πολιτική του 21ο αιώνα, ειδικά σε χώρες με δημοκρατικές κοινοβουλευτικές παραδόσεις. Ο πρώτος πυλώνας θεωρείται αυτός της στρατηγικής, όπου δανείζεται μια ευφυή σχετική διατύπωση του Μπενσαϊντ που θεωρεί ότι το κόμμα δεν είναι μόνο «το αποτέλεσμα μιας σωρευτικής εμπειρίας ούτε ο ταπεινός παιδαγωγός που αναλαμβάνει να οδηγήσει τους προλετάρους από τα σκοτάδια της άγνοιας στο φως του ορθού λόγου. Γίνεται ένας στρατηγικός παράγοντας, ένα είδος κιβωτίου ταχυτήτων και συμπλέκτη της πάλης των τάξεων». Ως δεύτερο πυλώνα θεωρεί το οικολογικό ζήτημα με την προϋπόθεση ότι η πολιτική οικολογία θα βρει τον δικό της Μαρξ, με την έννοια αφενός της συγκρότησης μιας

γενικής θεωρίας για την ολική κοινωνική σχέση που αποτελεί ο καπιταλισμός και αφετέρου με σύνδεση με τα πραγματικά κοινωνικά και πολιτικά κινήματα. Ως τρίτος πυλώνας θεωρείται η ανάγκη επέκτασης των θεωριών στη λεγόμενη περιφέρεια του νεότερου κόσμου, μια παγκοσμιοποίησή τους, που τη θεωρεί

αδιαχώριστη από την ανάγκη να αποβάλει την αμερικανοποίησή της.

Ο αναγνώστης θα κερδίσει πολλά από την ανάγνωση του βιβλίου, ενώ ταυτόχρονα μάλλον θα αποτελέσει αφορμή για να ξανακοιτάξει ή να εμπλουτίσει τη βιβλιοθήκη του με τα έργα των θεωρητικών που αναφέρονται σε αυτό. **T**

Οκτωβριανή Επανάσταση

Η κορυφαία και εμβληματική μάχη ενός πολέμου που συνεχίζεται μέχρι σήμερα

γράφει ο ΜΠΑΜΠΗΣ ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ

Η Ρωσική Επανάσταση

Του Γιώργου Μαργαρίτη
Εκδ. ΚΨΜ

Την προηγούμενη χρονιά στη χώρα μας μια σειρά νέες εκδόσεις για την Οκτωβριανή Επανάσταση προστέθηκαν σε παλιότερες, κλασικές. Αυτό το γεγονός από μόνο του δείχνει την ακτινοβολία του Οκτώβρη παρά τη σημερινή κατάσταση του κομμουνιστικού κινήματος. Την ίδια στιγμή ανεβαίνει ο πήχης για κάθε νέο βιβλίο ιστορίας γι' αυτό το κορυφαίο γεγονός. Ένα βιβλίο περίπου 300 σελίδων πρέπει υποχρεωτικά να επιλέξει σε ποιες πλευρές θα επικεντρώσει, ποιες από τις αιτίες και τις επιπτώσεις και ποιες συγκρίσεις και συνδέσεις με το σήμερα θα αναδείξει. Κατ' αρχήν φωτίζονται με ελάχιστα γνωστές λεπτομέρειες η υπόθεση της

